

УДК81'373.611:821.161.2-93'06

ЕМОЦІЙНО-ОЦІННИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЛОВОТВОРЧИХ СУФІКСІВ ДЕМІНУТИВНОСТІ ТА ПЕСТЛИВОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ ПРОЗІ

ДЕНИСОВЕЦЬ І. В.

кандидат філологічних наук
*Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*
denysovets.ira@gmail.com

ДЕРЕВ'ЯНКО Л. І.

кандидат філологічних наук
*Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*
derevyanko.adyl@gmail.com

У дослідженні обґрунтовано функційний взаємозв'язок категорій емоційності й оцінності, що є семантично близькими, але не тотожними. Проаналізовано лексичні одиниці, що передають емоційно-оцінну семантику суфіксами демінутивності та пестливості. Створено типологію лексико-семантичних груп зменшено-пестливих дериватів. Окреслено коло словотворчих суфіксів, здатних виконувати емоційну й оцінну функції, визначено їхнє пріоритетне місце в системі засобів експресивізації мови сучасних українських прозових творів для дітей.

З'ясовано, що в сучасному українському дитячому дискурсі переважають деривати зі значенням пестливості, ніжності, голубливості, ласкавості. Це зумовлено пошуком підґрунтя для вербалізації емоційно-оцінної семантики, завдяки якій постають різноманітні та досить тонкі експресивні відтінки, що супроводжують й увиразнюють мову художніх дитячих творів.

Ключові слова: емоційність, оцінність, словотворчий суфікс, демінутивність, пестливість, сучасна дитяча література.

EMOTIONAL AND EVALUATION POTENTIAL OF DIMINUTIVE WORD-FORMATION SUFFIXES IN MODERN UKRAINIAN CHILDREN'S PROSE

DENYSOVETS Iryna Viktorivna

Candidate of Philology

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University
denysovets.ira@gmail.com

DEREVIANKO Lyudmyla Ivanivna

Candidate of Philology

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University
derevyanko.adyl@gmail.com

Introduction. The study focuses on complex categories that are inextricably linked, complementing each other – emotionality and evaluation, their functional differences were mentioned; lexical units with emotionally-evaluation semantics were analyzed, which were formed by the suffixes of diminutivity; the typology of lexical-semantic groups of diminutive derivatives was singled out; outlined the range of word-formation suffixes, capable to perform emotional and evaluative functions, their priority place in the system of means of expressing the language of contemporary Ukrainian prose works for children was determined.

Purpose. The purpose of the paper is to thoroughly analyze the emotionally-evaluative function of word-formation suffixes of *diminutivity* and *pettiness* in the works of contemporary Ukrainian children's authors.

Methods. Using the methods of functional analysis and quantitative calculations, the word-formation specificity of the idiolect of contemporary children's writers has been established.

Results. The undisputed dominant in a number of word-formation suffixes involved in the structuring of nouns with diminutive meanings used in modern children's prose was determined. Among the nouns-implementers of diminutive semantics, the leading place belongs to the names of objects, persons, and other beings, motivated by lexemas of the male and female gender. In addition to these derivatives, high-quality adjectives, as well as adverbs, are involved in the formation of expressive coloring.

Conclusion. It is found out that in the modern Ukrainian children's discourse derivatives with the significance of diminutive and tenderness dominated by. This is due to the search for a foundation for the verbalization of emotional and evaluative semantics, due to which there are various and rather subtle expressive shades that accompany and express the language of children's literary works.

A characteristic feature of the writer idiosyncrasy of contemporary Ukrainian children's authors is the organic use of nouns, adjectives and adverbs with word-formation suffixes – the expressions of objective diminution, diminution and pettiness, and only pettiness. Most of these derivatives are formed using the word-forming suffix *-k-*. These are diminutives mostly of the female genus – the names of objects, persons, and other beings. The second place is occupied by nouns with suffix *-as*, motivated by masculine nouns. In the third place, the noun will derive the middle class with the suffixes *-en'-enat-*, *-a / -at-*, which indicate the young age of the creatures (insemination).

Keywords: emotionality, evaluation, word-formation suffix, diminutivity, modern children's prose.

Формулювання проблеми та обґрунтування актуальності її розв'язання. На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки помітна тенденція до ґрунтовного дослідження засобів вираження емоційно-оцінної семантики, експресивної лексики, словотвірної експлікації емоційності та оцінності. Ці питання висвітлено в працях багатьох українських (Г. М. Сагач, М. В. Кравченко, В. А. Чабаненка, Н. Ф. Клименко, О. О. Тараненка, Н. Д. Бабич, Т. А. Космеди, Т. П. Вільчинської, Л. Б. Шутак, Л. П. Летючої, Н. І. Бойко, Є. А. Карпіловської, І. В. Онищенко, В. В. Нагель та ін.) та закордонних лінгвістів (Ш. Баллі, В. В. Виноградова, Є. М. Галкіної-Федорук, О. П. Горбунова, В. І. Шаховського, Н. О. Янко-Триницької, Н. О. Лук'янової, В. К. Харченко, О. Й. Блинової, Л. М. Васильєва, О. М. Вольф, В. М. Телії, Н. Д. Арутюнової, А. Вежицької, М. Ю. Кайкіта ін.).

Художні твори для дітей щодо суфіксального вираження емоційно-оцінного забарвлення предметно не вивчали, хоч саме в текстах, розрахованих на молоду вікову категорію читачів, категорії оцінності та експресивності відіграють особливу роль. Отже, актуальність пропонованого дослідження зумовлена потребою уточнити специфіку вираження емоційно-оцінної семантики в творчості сучасних українських дитячих письменників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційно виділяють два підходи до витлумачення лінгвістичного статусу категорії емоційності, у межах яких останню кваліфікують або як стилістичну, або як функційну категорію. З одного боку, емоційність – це компонент стилістичної конотації, а з іншого – це здатність виражати емоційний стан мовця і його ставлення до повідомлюваного факту.

Емоційність співвідносять із психічним аспектом людської діяльності. В. М. Телія вважає, що ця категорія пов'язана з емоційною сферою психіки і корелює з певними типами емоцій, тобто є категорією психологічною (1991, с. 42). Подібну думку висловив і В. І. Шаховський, наголосивши, що на мовному рівні емоції трансформуються в емотивність, тому емоційність – це психологічна категорія, а емотивність – мовна. Емоційність відображає психічний стан людини, тоді як емотивність – це вербалізація емоцій мовця (1998, с. 61).

Питання про те, якою є категорія емоційності: лінгвістичною чи психологічною, – різні автори розв’язують неоднаково. Н. О. Лук’янова вважає, що емоційність – лінгвістична категорія, яка спрямована на вираження почуттів суб’єкта (1986, с. 32). Р. О. Якобсон виокремлює емотивну (експресивну) функцію емоційності висловлювати ставлення мовця до того, про що він говорить (1978, с. 19). О. П. Горбунов вважає емоційність психічним явищем, пов’язаним із мовою через експресивність (1971, с. 133).

З категорією емоційності тісно переплітаються досить різноманітні оцінно-характеристичні відтінки, що супроводжують і ускладнюють мову художніх творів, роблять її виразною, адже за допомогою них читач вчиться адаптуватися до динамічного соціуму. Оцінна лексика є потужним засобом створення сатиричного, гумористичного та комічного ефекту в книгах сучасних українських дитячих авторів.

Відмінність між емоційним та оцінним компонентами визначається тим, що для окремих підкласів емоційних явищ функція оцінки виявляється по-різному. Емоції виражаються незалежно від оцінки. Важливою є теза про те, що семантика емоційності перебуває в діапазоні “схвалення – несхвалення”, а не “добре – погано”, як у категорії оцінки.

Схиляємося до думки тих мовознавців, які вважають, що категорії оцінки й емоційності є окремими мовними (стилістичними) категоріями, проте можуть передбачати одна одну. Якщо семантика слова поєднує емоційний та оцінний компоненти, визнаємо їхній взаємозв’язок, однак не порушуємо питання про первинність одного з них. На наш погляд, оцінки та емоції виникають одночасно, а не на підставі одна одної.

Мета статті полягає в ґрунтовному аналізі емоційно-оцінної функції словотворчих суфіксів демінутивності та пестливості у творах сучасних українських дитячих авторів. Поставлена мета передбачає розв’язання таких завдань: окреслення кола словотворчих суфіксів, здатних виконувати емоційну та оцінну функції демінутивності й пестливості, виокремлення й характеристику лексико-семантичних груп слів, утворених за допомогою суфіксів – виразників зменшеності, ніжності, ласкавості. *Предмет дослідження* становить стилістичний та словотвірний потенціал емоційно-оцінних суфіксів демінутивності й пестливості в сучасній українській дитячій прозі.

У статті використано синхронно-описовий метод, що дав можливість ґрунтовно вивчити структурно-семантичну природу та стилістичний потенціал емоційно-оцінних лексем, структурованих суфіксами демінутивності, проаналізувати їхні лексико-семантичні групи, а також методи функційного аналізу та кількісних підрахунків – для встановлення словотвірної специфіки ідіолекту сучасних дитячих письменників.

Виклад основного матеріалу дослідження. В українській мові, як і в багатьох інших слов’янських мовах, нові лексеми утворюють переважно суфіксальним способом. Приєднуючись до твірної основи, суфікси сприяють появі слів, що входять до вжитку з певним лексичним значенням. Особливу групу становлять суфікси, які надають значенню слова додаткового відтінку (певного емоційного забарвлення). Їх називають суфіксами “суб’єктивної оцінки”, або демінутивними та пейоративними (Скалозуб, 2012, с. 158). Такі словотвірні процеси свідчать про те, що мова як відкрита динамічна система, крім основних, комунікативної та номінативної функцій, виконує також і додаткову функцію – емоційно-експресивну.

Українська мова має невичерпний потенціал словотворчих суфіксів, за допомогою яких автори художніх творів для дітей можуть експресивно передати найтонші відтінки почуттів, переживань, а також кількісну, емоційну, естетичну, етичну та сенсорну оцінку.

Одним із традиційних засобів вираження емотивної оцінності є демінутивні утворення, або зменшено-пестливі форми, які широко використовують для досягнення експресивно-емоційного забарвлення речення.

Суфікси демінутивності надають новоутвореному слову різних експресивних значень, що пов’язані з категорією суб’єктивної оцінки предмета і його ознак. Демінутивні утворення –

це похідні іменники, прикметники, прислівники, дієслова, займенники, що виражають значення зменшеності, яке супроводжується здебільшого ще й семантикою суб'єктивної позитивної оцінки – значенням пестливості.

У проаналізованих творах сучасних українських дитячих письменників найвищий відсоток – 365 одиниць (60 %) – становлять іменники зі словотворчими суфіксами – виразниками демінутивності та пестливості.

Мовознавці по-різному класифікують демінутивні лексеми. У нашому дослідженні використано класифікацію Г. М. Сагач (1976), згідно з якою виокремлено:

1. Зменшену лексику. До цієї групи належать слова, пов'язані з уявленнями про кількісні відношення, тобто вони передають розмір, міру вияву ознаки, напр.: *будинок – будиночок, хата – хатка*. Для демінутивів первинним є значення зменшеності, проте це не єдине значення, яке вони виражають. У цій групі суфікси слів можна замінити лексичними синонімами, що вказують на розмір, міру, ступінь вияву певної ознаки тощо. Такими лексичними синонімами можуть бути прикметники *маленький, невеликий, короткий, вузький* тощо, напр.: *З цікавості я легенько поторсав маленькі воріття, що, здавалося, вросли в іржаві петлі* (Нестайко, 2010, с. 15); *Грифа так захопився, так розмахався крильцями, що втратив рівновагу і – шубовсть у воду* (Нестайко, 2011, с. 105).

2. Пестливу лексику. Ця група охоплює слова, що не викликають уявлення про розмір предмета, а лише вказують на пестливе ставлення до нього, напр.: *Отож понаскладав грошенят багацько* (Жолдак, 2010, с. 6); *Ох ви мої жартунчики! – усміхнулася Джуля і підповзла ближче* (Мовчун, 2012, с. 24); *Тату, татуню, врятуй лиса! – почала плакати Оксана* (Вздутьська, 2013, с. 83).

3. Зменшено-пестливу лексику. У цій групі об'єднано слова, що, з одного боку, викликають уявлення про розмір предмета чи явища, а з іншого – вказують на ставлення автора до них, напр.: *Серед гілок жили два маленькі створіннячка* (Ковальська, 2008, с. 4); *На наших малюнках красуні-абрикосівни обмахувалися віялами-листочками, а маленькі абрикосенята сиділи у візочках* (Павленко, 2011, с. 66); *Коли Землятко піросло, воно гралося з кометенятами, метеоренятами і дуже любило, коли його лоскотали цапенятами тваринки і діти* (Українська література для дітей : хрестоматія, 2011, с. 773). У двох останніх реченнях персоніфіковано маленькі абрикоси, метеорити і комети, що живуть цілими родинами і ведуть активний спосіб життя. Це дало змогу передати їхній маленький вік і розмір, а також змалювати їх лагідно.

Демінутивні іменники, уживані у творах сучасних українських дитячих письменників, належать до таких лексико-семантичних груп:

1. Загальні назви осіб та осіб, пов'язаних родинними зв'язками, напр.: *– Як вам не соромно! – ще здалеку загукала дівчинка, ледве побачила негідну картину: троє здорованів цькують малого школярика* (Радущинська, 2012, с. 17); *Мамочко, ріднесенька, приходь швидше* (Нестайко, 2006, с. 67). Словотворчі суфікси демінутивності надають лексемам відтінків прихильності, ніжності, доброзичливості та створюють загальний емоційний колорит пестливості.

2. Назви тварин, птахів, напр.: *Любі мої білченята, як вам сьогодні гулялося* (Чередниченко, 2007, с. 30); *Якби ж я був дятликом, то й попроти́нав би в очеретяній трубочці дірочки* (Чередниченко, 2007, с. 44).

3. Зменшено-пестливі загальні назви, що розпадаються на менші лексико-семантичні підгрупи:

3.1. Зменшено-пестливі назви частин тіла людей і тварин, напр.: *Кругле веснянкувате личко, носик бараболькою, біляве волосся кумедно стовбурчилось їжачком, і голубі очі весь час сміються* (Нестайко, 2006, с. 9); *З цих розмов я зрозумів, що мені дістався дуже хороши́й кіт – із зубками, кігтичками, очиськами, і я повинен сам як скоріше на нього подивитися* (Чеповецький, 2012, с. 69).

3.2. Зменшено-пестливі назви будівель, їхніх частин, інтер'єру та меблів, напр.: *Крутиться коло, і крутяться крісельця на ланцюгах* (Нестайко, 2006, с. 214); *Ми звернули ліворуч у маленькі дверцята й опинилися у величезній, гігантській темній залі* (Нестайко, 2009, с. 271).

3.3. Зменшено-пестливі назви одягу та аксесуарів, напр.: *Завжди у чепурненьких платтячках з великими бантиками* (Нестайко, 2006, с. 26); *Дениско завжди в чистенькій гарній сорочечці, у випрасуваному костюмчику* (Нестайко, 2006, с. 105).

3.4. Зменшено-пестливі назви харчових продуктів, напр.: *Мабуть, хтось проходив – яблучка захотілося* (Нестайко, 2009, с. 439); *Геннадію Максимовичу, візьміть оселечка* (Нестайко, 2010, с. 161).

3.5. Зменшено-пестливі назви одиниць міри й часу, напр.: *Обнявшись, вони якусь хвилюк шепотілися, потім підходили до капітанів* (Нестайко, 2006, с. 20); *І вже ані краплиночки не шкодував, що пірнув по ті листи* (Нестайко, 2009, с. 475); *Я знаю ту хвилиночку* (Нестайко, 2009, с. 112).

4. Особові імена персонажів дитячих творів зі значенням пестливості, напр.: *Тим часом мама трирічного Богдасика не мала спокою* (Мовчун, 2012, с. 26); *Що у прадіда з прабабусею був ще хлопчик, син Павлуна, який помер у війну в шість років* (Кононенко, 2010, с. 30).

Усі проаналізовані демінутиви передають емоційно-позитивну, доброзичливо-схвальну авторську оцінку. Вони виражають похвалу, любов, захоплення, повагу, співчуття, пестливість, доброзичливість, прихильність, ввічливість та інші позитивні відтінки значень, слугують засобом створення ласкавого тону мовлення, ліричного настрою – щирого, задушевного, емоційного. Їхні суфікси надають основному значенню зменшеності конотативного відтінку ніжності, симпатії (Дмитрієва, 1987). Такі утворення виконують у дитячих творах роль характерологічних засобів змалювання персонажів, переважно маленьких дітей, жінок (матерів) та людей літнього віку.

Як відомо, значення об'єктивної зменшеності й позитивної оцінки виражає велика група суфіксів, що сполучаються з твірними основами здебільшого конкретної й рідше абстрактної семантики. Серед цих суфіксів – *-к-, -ик, -ець, -ен', -атк- (-ятк-), -енятк-*.

Найбільше дериватів сформовано за допомогою словотворчого суфікса *-к-*, напр.: *Хто ж служитиме вірненько, матиме долярів жменьку* (Воронина, 2004, с. 59); *Кульбабка тільки регочеться* (Чередниченко, 2007, с. 72). Такі демінутиви утворені від іменників жіночого роду – назв предметів та істот. Деривати як від назв істот, так і від назв неістот мають зменшено-пестливе значення, щоправда, відтінок пестливості переважає, коли мотивувальною є назва істоти, а значення зменшеності – коли мотивувальне слово позначає предметність, напр.: *Пан Потапенко пригорнув дружину і прошепотів у її маленьке волохате вушко* (Мовчун, 2012, с. 45).

Друге місце посідають іменники із суфіксом *-ик*. Вони мотивовані переважно іменниками чоловічого роду. Для багатьох із них характерне позитивне емоційне забарвлення. Відтінок фамільярної симпатії іменникам із суфіксом *-ик* властивий значно рідше, ніж пестливості, прихильності. У творах дитячих українських письменників таких лексем немає, пор.: *Тут до нас підкотив, чихаючи, той самий невеличкий тепловозик* (Вдовенко, 2007, с. 35). Великий відсоток серед лексем із суфіксом *-ик* зі значенням пестливості становлять ті, що вказують на малий вік героїв дитячих творів, напр.: *На добраніч, мій зайчику! Мама Зайчиха поцілувала Зайченя. На добраніч, мій слончику! Мама Слониха поцілувала Слоненя* (Мовчун, 2012, с. 10).

На третьому місці іменникові деривати середнього роду із суфіксами *-ен'/-енят-, -а/-ат-*, які досить виразно вказують на молодий вік істот (недорослість), а суфікс *-к-*, що приєднується до таких дериватів, увиразнює відтінок голубливості, напр.: *Зозуляка-скупердяка, жаль тобі одненького курчатка погратися* (Чередниченко, 2007, с. 197); *І я виліз на опаке здоровенницьке дерево. А у гнізді цудліченята* (Нестайко, 2006, с. 11). Такі демінутивні деривати характерні для дитячих художніх творів, адже їхніми персонажами дуже часто є тварини (домашні або дикі звірі), які перебирають на себе особливості людської поведінки й живуть у своєму

вигаданому суспільстві, подібному до світу людей. Суфікси *-ен'* та *-енят-* функціують у назвах частин тіла, назвах істот, малих за віком, із відтінком позитивної характеристики істоти. Ці суфікси надають іменникам водночас значення пестливості та малого обсягу чи розміру. Ю. Чеповецький використовує такі форманти не тільки в назвах істот чи осіб, але й у загальних назвах, що позначають явища чи предмети, створюючи колорит задушевності, ласкавості, милування, напр.: *Посміхнувся Пік двома зубенятами і став туди, куди наказав солдат* (Чеповецький, 2013, с. 174).

Найменш активним є суфікс *-ець*, що надає іменникам значень об'єктивної зменшеності, симпатії, прихильності, напр.: *На земній кулі не існувало жодного материка, жодної країни і навіть малесенького острівця, де б глобус не був* (Чеповецький, 2013, с. 5).

У сучасному художньому дитячому дискурсі переважають деривати зі значенням пестливості з відтінками ніжності, ласкавості, співчуття. Вони утворені за допомогою суфіксів *-ок*, *-иц'*, *-ачк-* (*-ячк-*), *-ичк-*, *-оньк-*, *-еньк-*, *-усь*, *-ус'*, *-унь*, *-ун'*. Найпродуктивнішими є суфікси *-оньк-*, *-еньк-*, *-усь*, *-унь*, які мають найвищий ступінь емоційного навантаження та створюють гаму пестливості, ускладнюючи його супровідним відтінком інтимної сердечності й ширості. Такі словотворчі суфікси слугують засобом стилізації, надаючи іменникам відтінків прихильності, особливої ніжності та любові, напр.: *Ой, болять ніженьки, пече попереk* (Ковальська, 2008, с. 24); *Але сусідоньки зайнялися справами, а в Катрусі питання лишилися* (Новікова-Бемм, 2013, с. 75). Суфікс *-еньк-* надає іменникам дуже яскравого відтінку пестливості й ніжності, ліричного настрою, напр.: *Онученько, що це за чоловіки вискочили з нашої квартири* (Воронина, 2008, с. 124); *Звичайно, й у нього була своя пісенька – пісенька-нетакалка, і співав він її своїм дерев'яним, тріскотливим голосом завжди невлад* (Чеповецький, 2012, с. 9). В останньому реченні дуже вдало передано ніжно-ліричний колорит дитячості, адже цю пісеньку названо *позіхалкою*, бо її виконують перед сном, і вона вказує не лише на задушевність ситуації, а й на маленький вік героя дитячого твору.

Друге місце посідають деривати, утворені за допомогою суфіксів *-к-*, *-очк-*, *-ечк-*. Вони виражають здебільшого емоційні відтінки пестливості, ніжності, прихильності, ласкавості, гордості, милування, напр.: *Громадяночко, чи справді це Ваша дитина – почав прискіпуватися Єгор Гарбуз* (Новікова-Бемм, 2013, с. 64); *Я навіть не знаю, де твоє гніздечко* (Чередниченко, 2007, с. 63).

Третє місце серед лексем, що типово виражають пестливість, ніжність, прихильність з відтінком об'єктивної зменшеності, посідають ті, що утворені за допомогою суфікса *-ок*, напр.: *Там, за кволою річечкою, ріс невеликий лісок, нічим ніби й не примітний* (Павленко, 2011, с. 11). Іноді цей суфікс надає словам трохи зниженого значення, відтінку фамільярності, напр.: *У класі почувся смішок* (Вздутьська, 2013, с. 58); *Річ у тім, що я злетів трохи вгору, щоб роздивитися, і побачив, як від яру, злодійкувато озируючись, пригинцем підкрався до куреня якийсь паноk у котелку* (Нестайко, 2010, с. 128).

Суфікси *-иц'*, *-ачк-* (*-ячк-*) надають дериватам лише емоційних відтінків прихильності, ніжності та пестливості, проте вони є найменш продуктивними в цій групі, напр.: *І не просто будяк, а живий: голова колюча. Оццями кліпає* (Нестайко, 2008, с. 150); *Буде й нам шана! Буде й князюваннячко* (Українська література для дітей: хрестоматія, 2011, с. 733).

Суфіксальні іменники демінутивності-пестливості об'єднані в такі лексико-семантичні групи:

1. Назви вигаданих персонажів, напр.: *У старій як світ мамі Землі, яка мільйони років родила птахів, метеликів, риб, коней, людей, у 2000 році народилося Землятко* (Українська література для дітей: хрестоматія, 2011, с. 773).

2. Назви земельних територій, напр.: *А тут – городчик з котячою м'ятою і валер'яною* (Павленко, 2011, с. 15).

3. Назви речовин, матеріалів, напр.: *Домовичок її шампуньками та пральними порошками мие і накручує на бігуді* (Українська література для дітей: хрестоматія, 2011, с. 767).

4. Назви результатів інтелектуальних процесів, етикетних формул, напр.: *Пробач, моя думонько, я забула його намалювати* (Чередниченко, 2007, с. 213); *Привітчик! Я тут морозиво продавала* (Павлюк, 2003, с. 5).

5. Назви транспортних засобів, напр.: *Бо, здивувати мене шаленим стрибком, автомобільчик несподівано чхнув* (Воронина, 2012, с. 63).

6. Назви частин доби, певних відрізків часу, напр.: *Я мотоциклом із самого раночку завезу* (Нестайко, 2012, с. 111); *Хвилиночку! – сказав він і кинувся до дірочки, через яку вони хлебтали молоко з молочного Шляху* (Чеповецький, 2011, с. 39).

7. Назви явищ природи, небесних тіл, напр.: *Учора воно пережило перший землетрусик – і тато Космос викликав лікаря* (Українська література для дітей: хрестоматія, 2011, с. 773); *І тільки Сонечко знало, що через мільйони років із далекого сузір'я Альфа Кассіопея прилетить за Землятком-принцесою принц Деміург* (Українська література для дітей: хрестоматія, 2011, с. 774).

У виявленні семантики суфіксальних емоційно-оцінних іменників важливу роль відіграють контекстуальні засоби, зокрема сполучення оцінних іменників із прикметниками, що мають пестливе забарвлення, напр.: *Пиріжки мої смачнесенькі, з сиром, з джемом, рум'янесенькі* (Чеповецький, 2012, с. 77).

Вони характеризуються насамперед регулярністю словотвірного зв'язку між твірними основами якісних прикметників, з одного боку, і похідними формами з властивим їм значенням суб'єктивної оцінки – з іншого. Основною сферою формування якісних прикметників на позначення виразної ознаки є прикметникові основи. Варто зазначити, що тільки в системі якісних прикметників можливий словотвірний зв'язок: прикметникова основа + словотвірний суфікс = прикметникова одиниця з новим значенням. Посилення вияву ознаки похідними формами досягають за допомогою суфіксів *-еньк-, -есеньк-, -ісеньк-, -усіньк-(-юсіньк-)*, напр.: *У тебе ж гладенька шерсть, за колючки не чіплятиметься* (Нестайко, 2008, с. 120); *Ми здорові-здоровісінькі! – підхопив я* (Нестайко, 2008, с. 143); *Така, понімаєте, манюусінька, і не побачили, а великі діла робить* (Нестайко, 2009, с. 60).

Ці суфікси, приєднуючись до прикметникової основи, надають їй значення прихильності, інтимно-ласкавого ставлення, лагідності та ніжності. У дитячих художніх творах похідні прикметники із семантикою зменшеності трапляються зрідка, тому що вони частіше виражають різноманітні емоційно-оцінні відтінки. Зменшено-пестливі форми прикметників уживають і для передання теплоти й задушевності щодо певної особи, яка опинилася в скрутному становищі. Такі прикметники виражають співчутливе ставлення до цієї особи, жаль у зв'язку з її злидненим становищем, напр.: *Слабеньке в нього було здоров'я* (Нестайко, 2010, с. 10); *Худенький – сама шкіра та кістки, як каже бабуся Світлана. Ключиці стирчать, ребра випинаються, руки тоненькі – соромно сорочку скинути* (Нестайко, 2010, с. 7).

Поширені у творах сучасних українських дитячих письменників також суфіксальні прикметники, що виражають радість, доброзичливе ставлення до особи, захоплення її поведінкою або особистими якостями. Яскравим виразником емоційно-оцінного та експресивного забарвлення є поєднання демінутивних іменників з емоційно забарвленими прикметниками, що самі вже вказують на малий розмір. Такі емоційно забарвлені прикметники є своєрідними епітетами, ужитими з іменниками у звичайній формі. Тут вони втрачають своє основне значення і виконують лише стилістичну функцію. Поєднання в одному контексті зазначених похідних підсилює емоційне забарвлення всього вислову, допомагає увиразнити моменти, пов'язані з уживанням зменшено-пестливої форми основного слова, напр.: *Очі великі фіалкові, червоні губи, як пелюстки троянди, носик рівенький, вушка маленькі – ну, просто красуня та й годі*

(Нестайко, 2008, с. 148). Такі прикметникові форми є невід'ємною ознакою дитячих художніх творів і репрезентують колорит інтимності та голублення, надаючи дитячому художньому дискурсу свіжості, оригінальності, образності та естетичної виразності.

Досить активно в сучасних дитячих творах функціують емоційно-забарвлені прислівники із суфіксами *-еньк-*, *-к-*, *-ісінк-*, що надають змалюваній ситуації додаткового значення ласкавості, пестливості, радості чи задоволення, напр.: *Обереженько взяв хоботом Бровка Барбосовича, підняв і підніс до годинника* (Нестайко, 2011, с. 38); *Глип – а позаду нас на стільцях сидять укупочці Довгий, Злюкін і Малявка* (Нестайко, 2010, с. 181).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Емоційність та оцінність – це складні стилістичні категорії, що нерозривно пов'язані й гармонійно доповнюють одна одну. Емоційність відображає психологічні переживання суб'єкта, оцінність – позитивну або негативну оцінку об'єкта чи явища. Функційні відмінності цих категорій полягають у тому, що оцінність виконує аксіологічну функцію, тобто передає думку суб'єкта щодо цінності того чи того предмета, явища, тоді як емоційність виконує афективну функцію, слугуючи для вираження почуттів людини. На цьому підґрунті постають різноманітні й досить тонкі емоційно-оцінні відтінки, що супроводжують і ускладнюють мову художніх творів сучасних українських дитячих авторів, роблять її виразною.

Безумовно, характерною ознакою письменницького ідіостилу сучасних українських дитячих авторів є органічне використання іменників, прикметників та прислівників зі словотворчими суфіксами – виразниками об'єктивної зменшеності, зменшеності й пестливості та лише пестливості. Найбільше таких дериватів утворено за допомогою словотворчого суфікса *-к-*. Це демінутиви переважно жіночого роду – назви предметів, осіб, інших істот. Друге місце посідають іменники із суфіксом *-ик*, мотивовані іменниками чоловічого роду. На третьому місці іменникові деривати середнього роду із суфіксами *-ен'* *-енят-*, *-а / -ат-*, які вказують на молодий вік істот (недорослість), а суфікс *-к-*, що приєднується до таких дериватів, увиразнює відтінок голубливості. Найменш продуктивним є суфікс *-ець*, що надає іменникам значення об'єктивної зменшеності, симпатії, прихильності.

У сучасному українському дитячому дискурсі переважають деривати із семантикою пестливості та відтінками ніжності, ласкавості, співчуття. Вони утворені за допомогою суфіксів *-ок*, *-иц'*, *-ачк-* (*-ячк-*), *-ичк-*, *-оньк-*, *-еньк-*, *-усь*, *-ус'*, *-унь*, *-ун'*. Коли такі лексеми називають малі за віком істоти, у них наявне значення об'єктивної зменшеності та симпатії, ніжності й ласки, відповідно вони є зменшено-пестливими іменниками. Дослідження інших традиційних та індивідуально-авторських способів творення лексем на позначення експресивної семантики в сучасній українській дитячій прозі становить одну з перспективних ліній вивчення мовних явищ у творах сучасних українських дитячих авторів.

ЛІТЕРАТУРА

- Горбунов, А. П. (1971). О природе эмоционального и формах его выражения в художественной литературе. *Труды Иркутского государственного университета им. Жданова*, 7, 131-149.
- Дмитриева, Е. Е. (1987). Эмоционально-оценочная предметная лексика со значением лица в “Петербургских повестях” Н. В. Гоголя. *Лингвистические исследования: Общие и специальные вопросы типологии*, 5, 85-90.
- Коць, Т. А. (2016). Оцінність як семантико-стилістична категорія публіцистичного стилю. *Українська мова*, 4, 78-86.
- Лукьянова, Н. А. (1986). *Экспрессивная лексика разговорного употребления (проблемы семантики)*. Новосибирск: Наука.
- Сагач, Г. М. (1976). Морфолого-стилістичні особливості емоційних суфіксів іменників чоловічого роду *-ок*, *-ик*, *-ичк*, *-ець*, *-очок*, *-ечок*, *-ичок*. *Мовознавчі студії*, 3, 7-11.

- Скалозуб, Л. Г. (2012). Дериваційні особливості демінутивної лексики (на матеріалі творів Марка Вовчка та Остапа Вишні). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, 5, 57-164.
- Телия, В. Н. (1991). Механизмы экспрессивной окраски. *Человеческий фактор в языке: языковые механизмы экспрессивности*, 54, 36-66.
- Турчак, О. М. (2015). Експресія та експресивність як складові функціональної характеристики okazionalizmiv (на матеріалі преси кінця ХХ ст.). *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Філологічні науки"*, 1(9), 164-169.
- Шаховский, В. И. (1998). Языковая личность в эмоциональной коммуникативной ситуации. *Филологические науки*, 2, 59-65.
- Якобсон, Р. О. (1978). О лингвистических аспектах перевода. *Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике*, 21, 16-24.

REFERENCES

- Gorbunov, A. P. (1971). O prirode emotsionalnogo i formah ego vyirazheniya v hudozhestvennoy literature. *Trudy Irkutskogo gos. un-ta im. Zhdanova*, 7, 131-149.
- Dmitrieva, E. E. (1987). Emotsionalno-otsenchnaya predmetnaya leksika so znacheniem litsa v "Peterburgskikh povestyah" N. V. Gogolya. *Lingvisticheskie issledovaniya: Obschie i spetsialnyie voprosy tipologii*, 5, 8590.
- Kots, T. A. (2016). Otsinnist yak semantyko-stylistychna katehoriia publitsystychnoho styliu. *Ukrainska mova*, 4, 78 – 86.
- Lukianova, N. A. (1986). *Ekspressyvnaia leksyka razghovornogo upotrebleniya (problemy semantyky)*. Novosybyrsk : Nauka.
- Sahach, H. M. (1976). Morfoloho-stylistychni osoblyvosti emotsiinykh sufiksiv imennykiv cholovichoho rodu -ok, -yk, -chyk, -ets, -ochok, -echok, -ychok. *Movoznavchi studii*, 3, 7-11.
- Skalozub, L. H. (2012). Deryvatsiini osoblyvosti deminutyvnoi leksyky (na materialy tvoriv Marka Vovchka ta Ostapa Vyshni). *Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva*, 5, 57-164.
- Teliya, V. N. (1991). Mehanizmy ekspressivnoy okraski. *Chelovecheskiy faktor v yazyike: yazykovyie mehanizmy ekspressivnosti*, 54, 36-66.
- Turchak, O. M. (2015). Ekspresiiia ta ekspresyvnist yak skladovi funktsionalnoi kharakterystyky okazionalizmiv (na materialy presy kintsia KhKh st.). *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia "Filolohichni nauky"*, 1(9), 164-169.
- Shahovskiy, V. I. (1998). Yazykovaya lichnost v emotsionalnoy kommunikativnoy situatsii. *Filologicheskie nauki*, 2, 59-65.
- Yakobson, R. O. (1978). O lingvisticheskikh aspektah perevoda. *Voprosy teorii perevoda v zarubezhnoy lingvistike*, 21, 16-24.

*Дата надходження до редакції 17.03.2019 р.
Ухвалено до друку 19.04.2019 р.*